



**Kalkınma**

**TÜRKİYE'DE İNŞAAT SEKTÖRÜ ÜZERİNE  
BİR DEĞERLENDİRME**

**TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.**

**EKONOMİK VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MÜDÜRLÜĞÜ**

**Ağustos 2008  
ANKARA**

**TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.**

**TÜRKİYE'DE İNŞAAT SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR  
DEĞERLENDİRME**

**EKONOMİK VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MÜDÜRLÜĞÜ**

**Ağustos 2008  
ANKARA**

## İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
<b>Giriş</b> .....	1
<b>1. İnşaat Sektörünün Ülke Ekonomisi İçindeki Yeri</b> .....	1
1.1. İnşaat Sektörünün GSYİH İçindeki Payı ve Büyüme ile İlişkisi.....	1
1.2. Özel Kesim Sabit Sermaye Yatırımlarında Konut Sektörünün Payı.....	2
<b>2. İnşaat Sektörünün Diğer Sektörlerle Bağlantıları</b> .....	3
2.1. İnşaat Sektörünün Doğrudan Geri Bağlantısı .....	4
2.2. İnşaat Sektörünün Toplam Geri Bağlantısı .....	5
2.3. İnşaat Sektörünün Toplam İleri Bağlantısı (Bi) .....	6
2.4. İnşaat Sektörü Üretiminin İthalata Bağımlılığı.....	8
<b>3. İnşaat Sektörünün Toplam İstihdam İçindeki Yeri</b> .....	8
<b>4. İnşaat Sektörünün Ödemeler Dengesi Üzerine Etkisi</b> .....	9
<b>5. Sonuç</b> .....	10

## Giriş

İnşaat sektörü, konut başta olmak üzere, okul, fabrika, işyeri, hastane gibi her türlü bina inşaatını, yol, köprü, baraj yapımı gibi her türlü altyapı faaliyetlerini, elektrik, su, sıhhi tesisat, ısıtma, havalandırma gibi tüm donanım işlerini kapsamaktadır.

İnşaat sektörünün ülke ekonomisi içindeki yeri ve önemini; üretim ilişkisi içinde bulunduğu sektörlerle bağlantıları ve bu bağlantıların düzeyi, kendisinin ve ilişkide bulunduğu sektörlerin ülke toplam üretimi içindeki payı, istihdam içindeki payı, ödemeler dengesi üzerindeki etkileri açısından irdelemek mümkündür.

### 1. İnşaat Sektörünün Ülke Ekonomisi İçindeki Yeri

#### 1.1. İnşaat Sektörünün GSYİH İçindeki Payı ve Büyüme ile İlişkisi

İnşaat sektörünün 2008 1. çeyrek verilerine göre GSYİH içindeki payı yüzde 6.3'dür. Diğer dönemler itibariyle bakıldığında da bu payın yüzde 5 ila yüzde 6.5 arasında değiştiği, ancak son yıllarda yaklaşık olarak yüzde 6.5'ler düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. 2007 yılı GSYİH'nin 659 milyar USD civarında olduğu düşünüldüğüne, bu yıl için inşaat sektörünün yarattığı katma değer toplamı yaklaşık 43 milyar USD'dir.

Sektörün GSYİH ile ne ölçüde paralel bir seyir izlediğini görebilmek amacıyla 2000-2008 (1. çeyrek) dönemi itibariyle, inşaat sektörü ve GSYİH yıllık büyüme hızları karşılaştırması Tablo 1'de verilmektedir.

**Tablo 1: GSYİH ve İnşaat Sektörü Yıllık Büyüme Hızları**

Yıllar	Büyüme Hızı (%)	
	İnşaat	GSYİH
1999	-3.1	-3.4
2000	4.9	6.8
2001	-17.4	-5.7
2002	13.9	6.2
2003	7.8	5.3
2004	14.1	9.4
2005	9.3	8.4
2006	18.5	6.9
2007	5.0	4.5
2008/Q1	2.8	6.6

Tablo 1'den de görüldüğü gibi (genel olarak) ekonomik büyüme ile inşaat sektörü arasında benzer bir eğilim görülmektedir. Aynı dönemin çeyreklik verileri kullanılarak, inşaat sektörü büyüme hızı ile GSYİH büyümesi arasındaki korelasyon katsayısı ise 0.86 olarak hesaplanmıştır. Katsayının yüksekliği, sektörün gelişimi ile ülke ekonomisinin gelişimi arasında aynı yönde ve kuvvetli bir bağlantı olduğunu göstermektedir.

Sektörün finansmanı ile ilgili bir not olarak, TCMB verilerine göre Haziran 2008 itibariyle inşaat sektörüne verilen krediler toplam kredilerin yüzde 6.4'ünü oluşturmakta (yaklaşık 23 milyar YTL), buna bireysel konut kredilerinin yüzde 9.5'lik payı da eklenirse (yaklaşık 34 milyar YTL), konut+inşaat kredileri toplam, toplam kredilerin yüzde 16'lık bir kısmını teşkil etmektedir.

## 1.2. Özel Kesim Sabit Sermaye Yatırımlarında Konut Sektörünün Payı

Türkiye inşaat sektöründe önemli bir ağırlığa sahip konut sektörüne ilişkin sabit yatırım payları incelendiğinde, 2000 yılında yüzde 22.2 olan konut sektörü yatırım payının 2001, 2002, 2003 ve 2004 yıllarında düştüğü, bu eğilimin 2006 ve 2007 yıllarında tersine dönerek, konut sektörünün toplam özel kesim sabit sermaye yatırımlarında aldığı payın tekrar artmaya başladığı görülmektedir.

Konut sektörü, toplam özel kesim sabit sermaye yatırımları içerisinde imalat sanayi ve ulaştırma sektöründen sonra 3. sırada bulunmaktadır. Başka bir anlatımla, konut sektörü özel kesim sabit sermaye yatırımlarını sürükleyici sektörlerin başında gelmektedir.

**Tablo 2: Özel Kesim Sektörel Sabit Sermaye Yatırım Payları ve Konut Sektörü**

Sektörler	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Tarım	3.3	2.1	2.1	2.7	4.0	3.1	3.4	3.5
Madencilik	1.1	1.6	1.8	2.2	2.0	1.9	1.7	1.7
İmalat	26.5	24.8	35.6	39.2	42.2	42.1	42.2	41.4
Enerji	3.9	9.8	4.5	3.1	1.7	2.1	2.7	2.6
Ulaştırma	27.9	23.6	18.4	16.8	18.8	17.4	16.3	15.6
Turizm	4.9	6.3	6.9	8.5	7.6	7.9	7.4	7.4
<b>Konut</b>	<b>22.2</b>	<b>19.6</b>	<b>17.2</b>	<b>15.1</b>	<b>13.3</b>	<b>15.1</b>	<b>15.6</b>	<b>16.9</b>
Eğitim	1.9	1.9	1.5	1.6	1.2	1.1	1.0	1.1
Sağlık	3.7	4.0	4.0	4.0	4.1	5.0	5.7	5.8
Diğer Hizm.	4.7	6.4	8.1	6.8	5.2	4.3	4.0	4.0
<b>Toplam</b>	<b>100.0</b>	<b>100.0</b>	<b>100.0</b>	<b>100.0</b>	<b>100.0</b>	<b>100.0</b>	<b>100.0</b>	<b>100.0</b>

Yapı ruhsatlarının gelişimini gösteren veriler incelendiğinde, bina sayısının 2007 yılında bir önceki yıla göre gerileyerek, 2006'da 84,385 iken 2007'de 74,740'a düştüğü görülmektedir. Diğer taraftan daire sayısı da 438,054'den 419,083'e gerilemiştir. Bu gelişme esas olarak inşaat sektörünün içinde yaşadığımız yıl da dahil görece bir durgunluk konjonktürüne girdiğini göstermektedir. İnşaat sektöründe, genellikle belirli büyüme devrelerini görece durgunluk devreleri izlemekte, konjonktürel hareketlerin en sık gözlemlendiği sektörlerin başında gelmektedir.

**Tablo 3: Yapı Ruhsatları**

Yıllar	Bina Sayısı	Yüzölçümü (m <sup>2</sup> )	Değer (YTL)	Daire Sayısı
2005	76,159	69,970,795	26,319,979,327	360,676
2006	84,385	88,977,971	40,054,055,946	438,054
2007	74,740	88,796,594	44,072,957,472	419,083

**Not: Yapı Ruhsatları Ocak-Eylül dönemini kapsamaktadır.**

## 2. İnşaat Sektörünün Diğer Sektörlerle Bağlantıları

İnşaat sektörünün diğer sektörlerle ilişkilerini irdelemenin en sağlıklı yolu sektörel Girdi- Çıktı (I/O) ilişkilerini incelemektir. Bu amaçla TÜİK tarafından yayınlanan I/O tablolarından hareketle, Müdürlüğümüzde oluşturulan Türkiye ekonomisi I/O verileri kullanılarak (1998 yılına ait I/O verileri kullanılacaktır) bu ilişkiler analiz edilecektir. Her ne kadar TÜİK tarafından 2002 yılı için yeni bir I/O tablosu yayınlamış olsa da, 1998 yılına ait tablonun 97, 2002 yılına ait tablonun ise 59 sektör içermesi nedeniyle ve daha detaylı sektörel bir analiz yapılabilmesi amacıyla, 1998 yılına ilişkin tablonun kullanılması tercih edilmiştir. Bununla birlikte sektördeki üretimin yapısal bir değişim gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla, (gerektiğinde) 2002 yılına ilişkin bulgulara da yer verilecektir.

Sektörün diğer sektörlerle ilişkisi I/O tabloları yardımıyla araştırılırken, inşaat sektörünün diğer sektörlerle doğrudan geri bağlantısı, toplam geri bağlantısı, toplam ileri bağlantısı ve üretimde kullanılan girdilerin ithalata bağımlılıkları incelenecektir. İncelemede, inşaat sektörü ile ilişkide bulunan sektörlerden en yüksek bağlantıya sahip ilk 10 sektörü de sunulacaktır.

Tabloların incelemesini kolaylaştırmak amacıyla, bütün katsayılar 100'le çarpılarak verilecek ve analizlerde (literatürde 1 birim artış cinsinden ifade edilen değişimler incelenmesine karşın) 100 birimlik değişimlerin etkileri incelenmiş olacaktır.

## 2.1. İnşaat Sektörünün Doğrudan Geri Bağlantısı

Doğrudan geri bağlantı etkisi, inşaat sektörünün bir birim mal üretmesi için diğer sektörlerden kullandığı girdi oranını (inşaat sektörünün bir birim üretimi için diğer sektörlerin ne kadar üretim yapması gerektiğini) gösterecek olup, doğrudan geri bağlantı katsayısı ( $B_g$ ) ile ifade edilecektir. Tablo 4'de inşaat sektörü ile en yüksek doğrudan geri bağlantıya sahip sektörler ve bu sektörlerin doğrudan geri bağlantı katsayıları verilmektedir.

**Tablo 4: İnşaat Sektörü Doğrudan Geri Bağlantı Katsayıları ( $B_g$ )**

Sıra	$B_g$	Sektörler
1	9.12	Demir- çelik ana sanayi
2	8.20	Çimento, kireç, alçı vb imalatı
3	3.67	Karayolu ve boru hattı taşımacılığı
4	3.13	Metal yapı malz., tank, sarnıç, buhar kazanı imalatı
5	2.86	Seramik ürünleri İmalatı
6	2.61	Mali aracı kuruluşlar vb faaliyetler
7	2.29	Toptan ticaret ve tic. komisyonculuğu
8	1.73	Kum, kil ve taşocakçılığı
9	1.57	Perakende ticaret, kişisel ve ev eşyası tamiri
10	1.49	Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı
<b>Toplam 10</b>	<b>36.67</b>	<b>Yukarıdaki 10 sektör için toplam <math>B_g</math></b>
<b>Toplam 97</b>	<b>50.60</b>	<b>97 sektör için toplam <math>B_g</math></b>

Tablo 4'den görüldüğü gibi, inşaat sektörünün bir birim üretiminde en fazla doğrudan girdi sağladığı sektör, demir-çelik ana sanayiidir. İnşaat sektöründe 100 birimlik üretim yapılabilmesi için demir-çelik ana sanayii'den 9.12 birimlik girdi kullanılmaktadır. Bu sektörü 8.2'lik katsayısı ile çimento, kireç, alçı vb imalatı sanayi izlemektedir. İnşaat sektörü Tablo 4'de verilen 10 sektörden toplam doğrudan girdilerinin yüzde 72'sini karşılamaktadır (36.67/50.60). Sektörün toplam üretim değeri içinde kullandığı diğer sektör girdilerinin oranı yüzde 50.6'dır. 2002 yılı için inşaat sektörünün doğrudan geri bağlantı katsayısı 54.4 olarak gerçekleşmiştir.

## 2.2. İnşaat Sektörünün Toplam Geri Bağlantısı

Doğrudan geri bağlantı, üretimin bir fonksiyonu olarak ifade edilmekte iken, toplam geri bağlantı, nihai talebin bir fonksiyonu olmaktadır. Bu anlamda, inşaat sektörüne olan nihai talepte (burada nihai talep sektörlerin ara talebini içermemektedir) bir birim değişme olduğunda diğer sektörlerin üretimlerinde ne kadar değişme olması gerektiğini toplam geri bağlantı katsayıları ( $B_{Tg}$ ) verecektir. Burada toplam olarak görülebilecek bu etkinin, tekil sektörler bazında görülmesi de mümkündür. Tablo 5'de inşaat sektörüne olan 100 birimlik nihai talep artışı neticesinde diğer sektörlerin üretimlerinin ne kadar artacağını gösteren  $B_{Tg}$  katsayıları verilmektedir.

**Tablo 5: İnşaat Sektörü Toplam Geri Bağlantı Katsayıları ( $B_{Tg}$ )**

Sıra	$B_{Tg}$	Sektörler
1	100.08	İnşaat
2	17.21	Demir- çelik ana sanayi
3	9.36	Çimento, kireç, alçı vb imalatı
4	6.32	Karayolu ve boru hattı taşımacılığı
5	5.45	Mali aracı kuruluşlar vb faaliyetler
6	4.49	Kok fırını ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı
7	3.97	Toptan ticaret ve tic. komisyonculuğu
8	3.93	Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı
9	3.82	Metal yapı malz., tank, sarnıç, buhar kazanı imalatı
10	3.07	Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi
<b>Toplam 10</b>	<b>157.69</b>	<b>Yukarıdaki 10 sektör için toplam <math>B_{Tg}</math></b>
<b>Toplam 97</b>	<b>199.83</b>	<b>97 sektör için toplam <math>B_{Tg}</math></b>

İnşaat sektörü nihai talebinde 100 birim artış olduğunda, öncelikle bu talebi karşılamak için sektör üretimi en az 100 birim artmak zorundadır. Nitekim Tablo 5'de sektörün kendi üretiminin 100.08 olacağı görülmektedir. Bunun yanısıra, örneğin demir-çelik sektörü; hem mevcut inşaat sektörü girdi talebini karşılamak hem de artış gösteren inşaat sektörü talebi için gerekli olan ek üretimi sağlamak için, üretimini yüzde 17.21 oranında arttırmak durumunda kalmaktadır. Toplam geri bağlantı ile doğrudan geri bağlantı arasındaki temel farklılık burada ortaya çıkmaktadır. Doğrudan geri bağlantıda (nihai talep düzeyinden ve bu düzeydeki değişimden bağımsız olarak) 100 birim inşaat sektörü üretimi için gerekli olan "teknik" üretim (girdi temini) düzeyi görülmekte iken, toplam geri bağlantıda, hem bu "teknik" olarak gerekli olan ara talep,

hem de inşaat sektörünün nihai talebindeki artış neticesinde “zincirleme” olarak etkilenen talebi karşılamak için (inşaat talebi artışı neticesinde daha fazla demir-çelik üretimi, daha fazla demir-çelik üretimi için yeni fabrika gereksinimi ve bunun için gerekli inşaat sektörü talebi artışı, daha fazla inşaat için daha fazla demir-çelik üretimi gibi) gerekli olan talep toplamı yansıtılmaktadır. Tablo 5'e inşaat sektörünün kendisi dışarıda tutularak bakılırsa, inşaat sektörüne olan nihai talepte 100 birim artış gerçekleştiğinde en büyük girdi sağlayan ilk dokuz sektörde 57.61 birimlik bir üretim artışı sağlanmaktadır (157.69 - 100.08). Buradan da, inşaat sektörünün ne kadar yüksek geri bağlantıya sahip bir sektör olduğu ortaya çıkmaktadır. 97 sektörün tamamı için bakıldığında da, inşaat sektörüne olan talep artışı neredeyse bu talep artışına yakın bir düzeyde ( $199.83 - 100.08 = 99.74$  birim) bir üretim artışı sağlamaktadır.

2002 yılı değerlerine bakıldığında ise, inşaat sektörünün toplam geri bağlantı katsayısı 227.7 olarak gerçekleşmiş olup, 2002 yılında inşaat sektörünün nihai talebinin diğer sektörler üzerindeki talebi uyarma etkisinin 1998 yılına göre arttığı görülmektedir.

Ek bir bilgi olarak belirtmek gerekirse, inşaat sektörünün GSYİH hasıla içinde aldığı pay yüzde 6.5 civarında iken, en yüksek geri bağlantıya sahip olduğu diğer 9 sektörle birlikte bakıldığında, bu 10 sektörün toplam üretim değeri içindeki payı yüzde 35 civarındadır.

### **2.3. İnşaat Sektörünün Toplam İleri Bağlantısı (Bi)**

Toplam ileri bağlantı etkisi, tüm sektörler için nihai talepte birer birim değişim olduğunda ilgili sektörün üretiminde ne kadar değişim olacağını göstermektedir. Burada nihai talebin, diğer sektörler tarafından talep edilen miktarları (ara talep) kapsamadığı, yalnızca bunun dışında kalan ve nihai tüketiciler tarafından o maldan talep edilen miktarı tanımladığı unutulmamalıdır. Toplam geri bağlantı etkisinden farklı olarak, yalnızca inşaat sektörüne olan bir talep artışının değil, 97 sektörün tamamında nihai talep

artışının olması söz konusudur. Bu talep artışı neticesinde sektörlerin üretimlerinin ne kadar artacağı (B<sub>i</sub>) katsayısı ile irdelenmektedir.

**Tablo 6: İnşaat Sektörü Toplam İleri Bağlantı Katsayıları (B<sub>i</sub>)**

Sıra	B <sub>i</sub>	Sektörler
1	100.08	İnşaat
2	5.08	Konut sahipliği
3	1.59	Eğitim hizmetleri
4	1.17	Otelle, moteller ve diğer konaklama yerleri
5	0.87	Öğütülmüş tahıl ve nişasta ürünleri imalatı
6	0.52	Lokanta, kahvehane, bar ve yeme içme yerleri
7	0.48	Diğer hizmet faaliyetleri
8	0.44	Perakende ticaret, kişisel ve ev eşyası tamiri
9	0.40	Sağlık işleri ve sosyal hizmetler
10	0.38	Eğlence, dinlenme, kültür ve spor faaliyetleri
<b>Toplam 10</b>	<b>111.01</b>	<b>Yukarıdaki 10 sektör için toplam B<sub>i</sub></b>
<b>Toplam 97</b>	<b>117.09</b>	<b>97 sektör için toplam B<sub>i</sub></b>

İnşaat sektörünün nihai talebinin artışının en az aynı tutarda inşaat sektörü talebini (ve üretimini) körükleyeceği dikkate alınarak<sup>1</sup>, Tablo 6'dan diğer sektörlerdeki gelişmeler incelendiğinde, inşaat sektörü talebi en fazla konut sahipliği sektöründeki talep artışından etkilenmektedir. 1998 yılı üretim kalıbının geçerli olması varsayımıyla, sektörlerin nihai talebinde 100'er birim artış olması durumunda bu talebi karşılayabilmek için inşaat sektörü üretimi 17.09 birim artış göstermektedir. İnşaat sektörünün üretim artışı neticesinde konut sahipliği 5.08 birim, eğitim hizmetleri sektörü de 1.59 birim üretim artışı gerçekleştirmektedir. Buradan, inşaat sektörünün ileri bağlantılarının geri bağlantılarına göre daha zayıf olduğu görülmektedir. İnşaat sektörü tüm ürünlere olan nihai talep artışı neticesinde üretimini yüzde 17.09 arttırmakta iken, inşaat sektörü üretiminin artışı bağlantılı olduğu sektörlerin üretimini yüzde 100'e yakın ( 99.83) oranda arttırmaktadır.

Buradan çıkan önemli bir sonuç da, inşaat sektörünün gelişiminin sadece ülke gelirindeki artışa bağlı olarak ve bu sektöre yönelik canlandırmaya yönelik önlemler alınmadan beklenmesi durumunda,

<sup>1</sup> Sektörel toplam geri bağlantı etkisi ve sektörel ileri bağlantı etkisi Leontief Ters Matrisi'nden hesaplanmaktadır. Bu nedenle de her sektör için kendisine olan toplam geri bağlantı (sektörün kendisinden aldığı toplam girdi) ve toplam ileri bağlantı (sektörün kendisine sattığı toplam üretim) katsayısı aynı değeri almaktadır.

beklenen “ekonomiyi hızlandırma ve diğer sektörleri uyarma” etkisinin sınırlı olacağıdır. Hesaplamalarımızdan görüleceği gibi, inşaat sektörünün diğer sektörleri uyarma etkisi (bir anlamda otonom) talepte meydana gelen etki ile değil, bu sektörün üretimini arttırmaya yönelik projeler (konut, bina, altyapı yatırımları gibi) sayesinde daha belirgin hale gelmektedir. Başka bir şekilde ifade edersek, inşaat sektörünün canlanması diğer sektörler kanalıyla ekonomiyi belirgin bir şekilde etkilemekte, ancak nihai tüketicinin gelirinin artışı neticesinde inşaat sektörü bu artıştan belirgin bir şekilde etkilenmemektedir.

#### **2.4. İnşaat Sektörü Üretimini İthalata Bağımlılığı**

İnşaat sektörü üretimini ithalata bağımlılığı noktasında analiz edilen husus, inşaat sektörünün toplam üretim değeri içinde (inşaat sektörü toplam çıktı değeri), direkt ithal girdilerin ithalatının payı olacaktır. Dolayısıyla, burada hesaplanan değer, inşaat sektörü üretimini ithalata doğrudan geri bağlantısı olacaktır. Bunun için de 1998 ve 2002 yılları için I/O tablolarından hareketle inşaat sektörünün toplam üretim değeri ilgili yılların sektörel ithalat matrisinden elde edilen inşaat sektörü direkt ithal girdisine bölünmüştür. Bu değerler 1998 yılı için yüzde 7.3, 2002 yılı için ise yüzde 6.7 olarak gerçekleşmiştir.

Bu noktada üretimini yaklaşık yüzde 93'ünü yerli girdilerle (buradaki girdiler sadece direkt üretim girdileri olmayıp, toplam üretim girdileridir) gerçekleştiren inşaat sektörünün dışa bağımlı bir yapı arzemediği, kullandığı girdilerin tamamına yakınına yurtiçinden sağladığı görülmektedir. Bu tespit, inşaat sektörünün doğrudan ve toplam geri bağlantılarının yüksekliği ile birlikte düşünüldüğünde, inşaat sektörü üretim artışının ithalatta belirgin bir artışa yol açmadan diğer sektör üretimleri vasıtasıyla yurtiçi üretim ve bilhassa istihdama önemli bir katkı sağlayacağı görülmektedir.

#### **3. İnşaat Sektörünün Toplam İstihdam İçindeki Yeri**

İnşaat sektörünün ülke istihdamı içindeki yerini görebilmek amacıyla, sektörler itibariyle istihdamın dağılımını gösteren Tablo 7 hazırlanmıştır.

**Tablo 7 : Sektörler İtibariyle İstihdamın Dağılımı (Bin Kişi)**

Yıllar	TARIM		SANAYİ		İNŞAAT		HİZMETLER		TOPLAM	
	İstihdam	(%)	İstihdam	(%)	İstihdam	(%)	İstihdam	(%)	İstihdam	(%)
2000	7,769	36	3,810	18	1,364	6	8,637	40	21,580	100
2001	8,089	38	3,774	18	1,110	5	8,551	40	21,524	100
2002	7,458	35	3,954	19	958	4	8,984	42	21,354	100
2003	7,165	34	3,846	18	965	5	9,171	43	21,147	100
2004	7,400	34	3,987	18	1,030	5	9,374	43	21,791	100
2005	6,493	29	4,284	19	1,173	5	10,096	46	22,046	100
2006	6,088	27	4,407	20	1,267	6	10,568	47	22,330	100
2007	5,713	27	4,135	20	1,189	6	9,917	47	20,954	100

Tablo 7'den görüleceği gibi ülke toplam istihdamı içerisinde hizmetler sektörü önemli bir yer tutmaktadır. 2000 sonrası dönemde hizmetlerin toplam istihdam içindeki payı sürekli bir artış, tarım sektörünün payı ise sürekli bir azalış göstermişken; sanayi ve inşaat sektörünün payı ise çok fazla bir değişim göstermemiştir.

İnşaat sektörünün toplam istihdam içindeki payı yüzde 6 civarındadır. Ancak, bu payın yalnızca inşaat sektörünü kapsadığı düşünülürse, sektörün bağlantılı olduğu diğer sektörler de dikkate alındığında ekonomi için önemli bir istihdam potansiyeli sağladığı açıktır.

İnşaat sektörünün istihdam yapısının genellikle düşük eğitim düzeyine sahip ve mevsimlik işçilerden oluştuğu dikkate alındığında, bilhassa kırsal kesimden kente göç kaynaklı işsizliğin absorbe edilebilmesinde, diğer sektörlerle nazaran (sanayi ve hizmetler sektörü) daha avantajlı olduğu düşünülmektedir.

#### **4. İnşaat Sektörünün Ödemeler Dengesi Üzerine Etkisi**

İnşaat sektörünün ödemeler dengesi üzerindeki etkisini görebilmek amacıyla, yıllar itibariyle ödemeler dengesinin cari işlemler hesabının ana detayları Tablo 8'de verilmektedir.

**Tablo 8 : İnşaat Sektörünün Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkisi (Milyon USD)**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
<b>CARI İŞLEMLER HESABI</b>	<b>-9,920</b>	<b>3,760</b>	<b>-626</b>	<b>-7,515</b>	<b>-14,431</b>	<b>-22,137</b>	<b>-31,893</b>	<b>-37,697</b>
<b>DIŞ TİCARET DENGESİ</b>	<b>-22,057</b>	<b>-3,363</b>	<b>-6,390</b>	<b>-13,489</b>	<b>-22,736</b>	<b>-32,988</b>	<b>-40,941</b>	<b>-46,669</b>
<b>HİZMETLER DENGESİ</b>	<b>11,375</b>	<b>9,136</b>	<b>7,885</b>	<b>10,511</b>	<b>12,797</b>	<b>15,272</b>	<b>13,831</b>	<b>13,879</b>
Turizm	5,923	6,352	6,599	11,090	13,364	15,280	14,110	15,227
İnşaat Hizmetleri	968	654	832	682	724	874	879	759

Tablo 8'den görüldüğü gibi, inşaat sektörü yıllık ortalama 800 milyon USD civarında bir döviz girdisi sağlamaktadır. Burada, dikkat çekilmesi gereken bir diğer husus da, “kâr transferleri” yoluyla inşaat sektöründen ülke dışına bir döviz çıkışı olmamasıdır (inşaat hizmetleri kaleminde gider rakamı bulunmamaktadır). Ödemeler dengesinde görülen bu tutarlar, yurtdışında müteahhitlik hizmetleri gerçekleştiren Türk müteahhitlerin ülkeye kayıtlı olarak transfer ettikleri dövizleri içermektedir.

2000 öncesi döneme bakıldığında, inşaat sektörünün cari işlemler açığının kapatılmasına çok daha belirgin bir şekilde katkıda bulunduğu görülmektedir. Örneğin, son yıllarda turizm gelirlerinin yaklaşık yüzde beşleri civarında döviz girdisi sağlayan sektör, 1990-1999 döneminde turizm gelirlerinin yaklaşık yüzde 40'ı civarında döviz girdisi yaratma potansiyeli göstermiştir.

Üretimin ithalata bağımlılığı bölümünde de belirtildiği gibi, inşaat sektörünün kullandığı girdilerin yüzde 90'ın üzerinde bir kısmını yurtiçinden temin ettiği de düşünüldüğünde, bu sektörün yurtiçinde gelişmiş bir ithalat baskısı yaratmayacak, yurtdışında gelişmiş ise ülkeye sürekli ve kalıcı bir döviz girdisi sağlayacaktır.

## **5. Sonuç**

İnşaat sektörünün ülke ekonomisindeki yerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışma neticesinde ortaya çıkan bulgular şu şekilde özetlenebilir:

- İnşaat sektörünün 2008 1. çeyrek verilerine göre GSYİH içindeki payı yüzde 6.3'dür. Diğer dönemler itibarıyla bakıldığında da bu payın yüzde 5 ila

yüzde 6.5 arasında değiştiği, ancak son yıllarda yaklaşık olarak yüzde 6.5'ler düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. 2007 yılı GSYİH'nin 659 milyar USD civarında olduğu düşünüldüğüne, bu yıl için inşaat sektörünün yarattığı katma değer toplamı yaklaşık 43 milyar USD'dir.

- 1999-2008/Q1 dönemi çeyreklik verilerine göre inşaat sektörü büyüme hızı ile GSYİH büyümesi arasındaki korelasyon katsayısı 0.86'dir.

- TCMB verilerine göre Haziran 2008 itibariyle inşaat sektörüne verilen krediler toplam kredilerin yüzde 6.4'ünü oluşturmakta (yaklaşık 23 milyar YTL), buna bireysel konut kredilerinin yüzde 9.5'lik payı da eklenirse (yaklaşık 34 milyar YTL), konut+inşaat kredileri toplam, toplam kredilerin yüzde 16'lık bir kısmını teşkil etmektedir.

- Toplam zel kesim sabit sermaye yatırımları içerisinde konut sektörü imalat sanayi ve ulaştırma sektöründen sonra 3. sırada bulunmaktadır. Konut sektörü özel kesim sabit sermaye yatırımlarını sürükleyici sektrlerin başında gelmektedir.

- İnşaat sektörünün içinde yaşadığımız yıl da dahil göreli bir durgunluk konjonktürüne girdiği görülmektedir. İnşaat sektöründe, genellikle belirli büyüme devrelerini görece durgunluk devreleri izlemekte, konjonktürel hareketlerin en sık gözlendiği sektrlerin başında gelmektedir.

- İnşaat sektörünün bir birim üretiminde en fazla doğrudan girdi sağladığı sektör, demir- elik ana sanayiidir. Bu sektörü imento, kireç, alçı vb imalatı sanayi izlemektedir. İnşaat sektörü en yüksek girdi temin ettiği ilk 10 sektörden, toplam doğrudan girdilerinin yüzde 72'sini karşılamaktadır.

- İnşaat sektörünün kendisi dışarıda tutularak bakılırsa, inşaat sektörüne olan nihai talepte 100 birim artış gerçekleştiğinde en büyük girdi sağlayan ilk dokuz sektörde 57.61 birimlik bir üretim artışı sağlanmaktadır. Buradan da, inşaat sektörünün ne kadar yüksek geri bağlantıya sahip bir sektör olduğu ortaya çıkmaktadır. 97 sektörün tamamı için bakıldığında da, inşaat sektörüne olan talep artışı neredeyse bu talep artışına yakın bir düzeyde bir üretim artışı sağlamaktadır.

- 2002 yılında inşaat sektörünün nihai talebinin diğer sektörler üzerindeki talebi uyarma etkisinin 1998 yılına göre arttığı görülmektedir.

- İnşaat sektörünün GSYİH hasıla içinde aldığı pay yüzde 6.5 civarında iken, en yüksek geri bağlantıya sahip olduğu diğer 9 sektörle birlikte bakıldığında, bu 10 sektörün toplam üretim değeri içindeki payı yüzde 35 civarındadır.

- İnşaat sektörünün gelişiminin sadece ülke gelirindeki artışa bağlı olarak ve bu sektöre yönelik canlandırmaya yönelik önlemler alınmadan beklenmesi durumunda, beklenen "*ekonomiyi hızlandırma ve diğer sektörleri uyarma*" etkisi sınırlı olacaktır. İnşaat sektörünün diğer sektörleri uyarma etkisi (bir anlamda otonom) talepte meydana gelen etki ile değil, bu sektörün üretimini arttırmaya yönelik projeler (konut, bina, altyapı yatırımları gibi) sayesinde daha belirgin hale gelmektedir. Başka bir şekilde ifade edersek, inşaat sektörünün canlanması diğer sektörler kanalıyla ekonomiyi belirgin bir şekilde etkilemekte, ancak nihai tüketicinin gelirinin artışı neticesinde inşaat sektörü bu artıştan belirgin bir şekilde etkilenmemektedir.

- İnşaat sektörü üretimi dışa bağımlı bir yapı arz etmeyip, üretimin yaklaşık yüzde 93'ü yerli girdilerle gerçekleştirilmektedir. İnşaat sektörü üretim artışının ithalatta belirgin bir artışa yol açmadan diğer sektör üretimleri vasıtasıyla yurtiçi üretim ve bilhassa istihdama önemli bir katkı sağlayacağı görülmektedir.

- İnşaat sektörünün toplam istihdam içindeki payı yüzde 6 civarındadır. Ancak, bu payın yalnızca inşaat sektörünü kapsadığı düşünülürse, sektörün bağlantılı olduğu diğer sektörler de dikkate alındığında, ekonomi için önemli bir istihdam potansiyeli sağladığı açıktır.

- İnşaat sektörünün istihdam yapısının genellikle düşük eğitim düzeyine sahip ve mevsimlik işçilerden oluştuğu dikkate alındığında, bilhassa kırsal kesimden kente göç kaynaklı işsizliğinin absorbe edilebilmesinde, diğer sektörlerle nazaran (sanayi ve hizmetler sektörü) daha avantajlı olduğu düşünülmektedir.

- İnşaat sektörü yıllık ortalama 800 milyon USD civarında bir döviz girdisi sağlamaktadır. Burada, dikkat çekilmesi gereken bir diğer husus da, “*kâr transferleri*” yoluyla inşaat sektöründen ülke dışına bir döviz çıkışı olmamasıdır (inşaat hizmetleri kaleminde gider rakamı bulunmamaktadır).

- 2000 öncesi döneme bakıldığında, inşaat sektörünün cari işlemler açığının kapatılmasına çok daha belirgin bir şekilde katkıda bulunduğu görülmektedir. Örneğin, son yıllarda turizm gelirlerinin yaklaşık yüzde beşleri civarında döviz girdisi sağlayan sektör, 1990-1999 döneminde turizm gelirlerinin yaklaşık yüzde 40'ı civarında döviz girdisi yaratma potansiyeli göstermiştir.